

УДК 338.242

БОКОВЕЦЬ Вікторія Вікторівна

кандидат економічних наук, професор

НИЖНИК Тетяна Вікторівна

СОБОЛЄВА Олена Миколаївна

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТОМ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено сутність і необхідність аналізу фінансового стану підприємств в сучасних умовах. Обґрунтовано основні методичні підходи до його здійснення, їх переваги та недоліки, а також визначено особливості застосування кожного з них відповідно до специфіки підприємства та показників його діяльності.

Ключові слова: *фінансовий стан, бюджет, оцінка фінансового стану, фінансова стійкість, платоспроможність.*

This article explores the nature and the need to analyze the financial condition in the modern world. The basic methodological approaches to its implementation, its strengths and weaknesses, and peculiarities of application of each specific enterprise and performance of its activities.

Key words: *financial position, budget, financial condition assessment, financial stability, solvency.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Головним завданням будь-якого підприємства є отримання прибутків. Контроль і врахування аналізу фінансового стану підприємств дає змогу визначити наскільки ефективно чи неефективно працює підприємство. У сучасних умовах господарювання аналіз фінансового стану – необхідна складова процесу управління підприємством. Головним напрямком його практичної реалізації є виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємства, визначення перспектив його розвитку

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств внесли вчені-економісти: Л.Д.Білик, Л.Д.Буряк, О.І.Барановський, Ф.Ф.Бутинець, А.Д.Бутко, О.Д.Василик, О.І.Гадзевич, А.І.Даниленко, І.В.Зятковський, В.М.Івахненко, К.В.Ізмайлова, Є.Є.Іонін, Т.М.Ковальчук, М.Я.Коробов, Л.А.Лахтіонова, О.Г.Мендрул, В.О.Мец, О.В.Павловська, А.М.Поддєрьогін, В.В.Сопко, В.М.Суторміна, О.О.Терещенко, Т.Є.Унковська, М.Г.Чумаченко, А.В.Чупіс, С.І.Шкарабан, М.І.Яцків та ін.

Постановка цілей статті. Господарська діяльність підприємств відбувається завдяки організованому, якісному, своєчасному та ефективному управлінню, що являє собою сукупність взаємопов'язаних послідовно здійснюваних функцій. Тому, необхідно провести дослідження сутності, завдань і необхідності системного аналізу фінансового стану підприємств, а

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

також дослідження всіх існуючих методів, принципів і методик аналізу фінансового стану підприємства та надання пропозицій щодо їх вдосконалення. Метою також є дослідження проблем, що негативно впливають на фінансову стійкість підприємства на сучасному етапі та розгляд факторів, що перешкоджають аналізу фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів. Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [1].

Метою оцінки фінансового стану підприємства в системі антикризового управління є розробка і реалізація заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу і ухвалення відповідних рішень [2].

Фінансовий стан підприємства визначається такими елементами:

1. Прибутковість роботи підприємства;
2. Оптимальність розподілу прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів;
3. Наявність власних фінансових ресурсів не лише мінімально-необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;
4. Раціональне розміщення основних і оборотних фондів;
5. Платоспроможність та ліквідність.

Аналіз фінансового стану і фінансових результатів здійснюється за допомогою різних методів.

Загальновідомо, що метод - спосіб чи засіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання. В процесі виконання даної роботи був здійснений спеціальний підбір сукупності методів. такий підбір називається методикою. При цьому, свідоме застосування науково обґрунтованих методів є істотною умовою отримання нових знань.

Але одним із найважливіших методів є методи кількісного фінансового аналізу, без застосування яких дослідження фінансового механізму є практично неможливими.

За допомогою кількісного фінансового аналізу розв'язується широке коло завдань – від елементарного нарахування відсотків і до складних інвестиційних, кредитних та комерційних проблем у різних постановках, які залежать від конкретних умов [3].

Показниками та факторами доброго фінансового стану підприємства можуть бути: стійка платоспроможність, ефективне використання капіталу, своєчасна організація розрахунків, наявність стабільних фінансових ресурсів.

Показники та фактори незадовільного фінансового стану: неефективне розміщення коштів, брак власних оборотних коштів, наявність стійкої заборгованості за платежами, негативні тенденції у виробництві.

До найзагальніших показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники дохідності й рентабельності.

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

Дохідність підприємства характеризується абсолютними й відносними показниками. Абсолютний показник дохідності - це сума прибутку або доходів. Відносний показник - рівень рентабельності [4].

Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів – можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Для прикладу розглянемо динаміку основних економічних та фінансових показників розвитку ВП «Могилів-Подільський хліб» ПАТ «Концерн Хлібпром».

Спочатку розглянемо на скільки підприємство забезпечене ресурсами і який стан основних засобів. Для цього використаємо дані таблиці 1.

Таблиця 1
Забезпечення ресурсами ВП «Могилів-Подільський хліб»
ПАТ «Концерн Хлібпром», тис. грн.

№	Назва показника	Роки			Відхилення (+,-) 2013р від:	
		2011	2012	2013	2011	2012
1	Матеріальні запаси, тис. грн.	174,5	258	250	75,5	-8
2	Основні засоби, тис. грн.	969,9	866	799	-170,9	-67
3	Оборотні активи, тис. грн.	415,2	610	520	104,8	-90
4	Власний капітал, тис. грн.	544,7	610	673	128,3	63
5	Залучений капітал, тис. грн.	320,7	421	404	83,3	-17

Виходячи з даних таблиці 1 видно, що майже всі значення мають стрибкоподібний характер. Так, порівнюючи дані за 2013 рік з 2012 та 2011 роками, матеріальні запаси ВП «Могилів-Подільський хліб» ПАТ «Концерн Хлібпром» збільшились на 75,5 тис. грн. та зменшились на 8 тис. грн., основні засоби в свою чергу зменшились відповідно на 170,9 тис. грн. та 67 тис. грн.. Оборотні активи становлять 520 тис. грн., що порівняно із попереднім роком є меншим на 90 тис. грн.. А щодо фінансових ресурсів, то ми бачимо, що сума власного і залученого капіталу на підприємстві становить $673+404=1077$ тис. грн., яка в порівнянні з 2011 роком, збільшилась на $128,3 + 83,3 = 211,6$ тис. грн. та порівняно з 2012 роком збільшилась на $63 + (-17) = 46$ тис. грн.

Таблиця 2
Забезпечення ресурсами ВП «Могилів-Подільський хліб»
ПАТ «Концерн Хлібпром», тис. грн.

№	Назва показника	Роки			Відхилення (+,-) 2013р від:	
		2011	2012	2013	2011	2012
1	Матеріальні запаси, тис. грн.	174,5	258	250	75,5	-8
2	Основні засоби, тис. грн.	969,9	866	799	-170,9	-67
3	Оборотні активи, тис. грн.	415,2	610	520	104,8	-90
4	Власний капітал, тис. грн.	544,7	610	673	128,3	63
5	Залучений капітал, тис. грн.	320,7	421	404	83,3	-17

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

Отже, із вище наведених даних ми бачимо, що на ВП «Могилів-Подільський хліб» ПАТ «Концерн Хлібпром» у 2013 році порівняно із попереднім роком відбувся певний спад у забезпеченості ресурсами, але позитивним є те, що збільшилась величина власного капіталу.

Виходячи з даних таблиці 2 бачимо значне зростання суми доходу від реалізації продукції (робіт, послуг), в порівнянні із 2011 роком вона збільшилась на 55,28% , а з 2012 роком зменшилась на 1,33% і складає 7225 тис. грн.. Аналогічна ситуація прослідковується із показником собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), порівняно з 2011 та 2012 роками її величина зросла відповідно на 49,19% та зменшилась на 2,35 %. Також видно, що підприємство у 2011 році отримало невеликий збиток, проте, ситуація виправилась і вже у 2012 та 2013 роках підприємство отримувало прибуток, величина якого у 2013 році дещо знизилась (на 3,07%) порівняно із 2012 роком і становить 63 тис. грн.. Тому відразу можна сказати, що ВП «Могилів-Подільський хліб» ПАТ «Концерн Хлібпром» працює більш менш стабільно.

Таблиця 2

Показники господарської діяльності ВП «Могилів-Подільський хліб»
ПАТ «Концерн Хлібпром», тис. грн.

Назва показника	Роки			Відхилення (+,-) 2013 р від:			
				Абсолютне, тис. грн..		Відносне, %	
	2011	2012	2013	2012	2013	2012	2013
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	4652,6	7323	7225	2572,4	-98	55,28	-1,33
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	(3196,4)	(4884)	(4769)	1572,6	-115	49,19	-2,35
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	(0,1)	65	63	63,1	-2	63000	-3,07
Рентабельність, %	0,00	1,03	1,04	1,04	0,01	-	-
Фондовіддача, грн.	12,5	12,6	8,9	-3,6	-3,7	-28,80	-29,36
Матеріаловіддача, грн.	1,44	1,40	1,42	-0,02	0,02	-1,39	1,42

З даних розрахунків також прослідковується зменшення фондовіддачі, порівняно з 2012 роком на 29,36%, тобто на кожную вкладену гривню в основні фонди прибуток зменшився в порівнянні з 2012 роком на 3,7 грн. та. А от показник матеріаловіддача навпаки збільшився на 1,42%. Ми бачимо, що на кожную вкладену гривню в матеріальні запаси величина доходу в 2013 році збільшилась на 0,02 грн. і складає 1,42 грн..

Отже, можна зробити висновок, що майже всі показники економічної та фінансової діяльності підприємства дещо зменшились на що могла вплинути криза в країні.

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

Щодо показників фінансового стану підприємства, то за даними таблиці 3 видно, що коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) в порівнянні із 2011 роком у 2013 році не змінився але, в порівнянні з 2012 роком, зменшився на 0,16 і становить 1,28. Даний показник показує скільки грошових одиниць припадає на кожен грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Протягом трьох років він мав позитивне значення, що свідчить про те, що баланс підприємства є ліквідний.

Таблиця 3

Оцінка фінансового стану підприємства ВП «Могилів-Подільський хліб»
ПАТ «Концерн Хлібпром», тис. грн.

Назва показника	Оптимальне значення	Роки			Відхилення (+,-) 2013р. від:	
		2011	2012	2013	2011	2012
Коефіцієнт загальної ліквідності	2 : 1	1,28	1,44	1,28	-0,01	-0,16
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,7 – 1	0,75	0,83	0,66	-0,09	-0,17
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 – 0,3	0,03	0,01	0,03	0	0,02
Коефіцієнт автономії	> 0,5	0,36	0,36	0,45	0,09	0,09
Коефіцієнт фінансової стійкості	> 1	0,64	0,63	0,55	-0,09	-0,08
Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	< 0,7	1,76	1,74	1,22	-0,54	-0,52

Також існує проміжний коефіцієнт покриття – коефіцієнт швидкої ліквідності, він показує, яка частина поточних активів за мінусом запасів і дебіторської заборгованості покривається поточними зобов'язаннями і допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у разі його критичного становища. Даний показник у 2011 році становив $0,75 > 0,7$, у 2012 році – $0,83 > 0,7$, у 2013 році – $0,66 < 0,7$. Це говорить про те, що протягом аналізованого періоду підприємство було здатне погасити всі свої короткострокові зобов'язання тільки в 2011 і 2012 роках.

І ще одним важливим показником ліквідності підприємства є коефіцієнт абсолютної ліквідності, який характеризує негайну готовність підприємства ліквідувати короткострокову заборгованість. Оскільки значення цього коефіцієнта повинно знаходитись у межах 0,2-0,3, а у нашому випадку його значення є меншими 0,2 (2011 рік – 0,03, 2012 рік – 0,01, 2013 рік – 0,03), то це означає, що підприємство з 2011-2013 рр. є неплатоспроможним і не може погасити своїх поточних зобов'язань.

Згідно коефіцієнту автономії, який показує питому вагу власних коштів у всіх джерелах утворення коштів, бачимо, що на протязі аналізованого періоду всі його значення є меншими нормативу (2011 рік – 0,36, 2012 рік – 0,36, 2013 рік – 0,45), але оскільки у 2013 році він зріс на 0,9, то можна сказати, що підприємство йде на шляху до збільшення фінансової незалежності у

Форми організації бізнесу, менеджменту і виробництва

майбутньому та зменшення ризику фінансових ускладнень про які свідчить нижчі за нормативне значення коефіцієнта фінансової стійкості.

При розрахунках коефіцієнта концентрації, що показує залежність підприємства від інвесторів та кредиторів, виявлено тенденцію його зменшення, у 2011 році він становив 1,76, в 2012 році – зменшився на 0,02, в 2013 році зменшився до 1,22. Ці результати говорять про зменшення незалежності підприємства від інвесторів та кредиторів.

Отже, ми бачимо, що ВП «Могилів-Подільський хліб» ПАТ «Концерн Хлібпром» працює в цілому стабільно, але ситуація потребує кращого, а для цього потрібно застосовувати чітку систему контролю.

Основними елементами системи контролю є:

- об'єкти контролю — бюджети;
- предмети контролю — окремі характеристики стану бюджетів (дотримання лімітів фонду оплати праці, витрат сировини і матеріалів тощо);
- суб'єкти контролю — структурні підрозділи підприємства, що здійснюють контроль за дотриманням бюджетів;
- технологія контролю бюджетів — складання на консолідованій базі даних бюджетів звітів, необхідних для виявлення відхилень фактичних станів бюджетів від планових.

Контроль виконання бюджету розподіляється на:

- поточний контроль виконання бюджету;
- контроль виконання бюджету за результатами звітного періоду (щомісячний контроль);
- контроль виконання бюджету прибутків і збитків за результатами кварталу (щоквартальний контроль).

Механізм контролю витрат необхідний для того, щоб створити умови, за яких виробничі підрозділи і функціональні служби підприємства несли б відповідальність за результати своєї діяльності, і, насамперед, за виконання завдань зі зниження собівартості за статтями витрат не тільки у своїх функціональних службах, але й у первинних виробничих підрозділах.

Звіти про виконання бюджету обов'язково повинні надаватися бухгалтерією керівникам, що відповідають за доходи і витрати центрів фінансової відповідальності. Для того, щоб контроль був ефективним, необхідно не однократне (тобто після закінчення звітного періоду), а постійне одержання менеджерами нижнього рівня управління інформації про виконання бюджетних показників.

При одержанні звітів керівниками більш високих рівнів управління керівники нижніх рівнів повинні підготувати усні коментарі причин значних відхилень і намітити дії з виправлення положення. При управлінні по відхиленнях усі позитивні і негативні відхилення фактичних показників від бюджетних аналізують спочатку безпосередньо керівники центрів фінансової відповідальності, і тільки при перевищенні відхиленнями встановлених меж до аналізу і пошуку рішень залучаються вищі керівники. У зв'язку з цим до звітів для керівництва, крім зіставлення бюджетних і фактичних показників, повинні включатися обґрунтування відхилень, що перевищують припустимі межі.

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу [5].

Повну перешкоду аналізу фінансового стану підприємства дають:

1. Різні форми власності, наприклад, чимало показників, що характеризують фінансовий стан акціонерних підприємств не можуть бути розраховані по причині відсутності або слабого розвитку у державі ринку цінних паперів, де б оберталися акції цих підприємств і по яким можна б було судити про положення емітентів.

2. Нестабільність законодавчої бази (фінансового податкового права), це також ускладнює проведення аналізу фінансового стану підприємства.

Для подолання даної проблеми необхідно, враховуючи умови фінансової кризи, розробляти нові методи оцінки фінансового стану, а також розробляти методи і способи покращення фінансового стану, підвищення платоспроможності і ліквідності. [6].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.

Підбиваючи все вищесказане, можна зробити наступний висновок, що сьогодні найнеобхіднішим є:

- удосконалювати інформаційне та методичне забезпечення фінансового стану підприємства;
- розробляти методичне забезпечення процесу прогнозування фінансового стану підприємства;
- удосконалювати структуру аналізу стану підприємства, залежно від мети та змісту роботи на кожному етапі;
- працювати над методикою форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;
- розробляти методику комплексної бальної оцінки фінансового стану підприємства, яка б дозволила проаналізувати стан підприємства за оптимальною сукупністю фінансових показників та коефіцієнтів;
- удосконалювати теоретичні засади формування та реалізації інформаційної системи підприємства;
- переглянути і доопрацювати нормативні акти, які розкривають методики аналізу фінансового стану підприємства;
- удосконалювати форми і методи фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності;
- адаптувати методики аналізу до сучасних економіко-правових умов.

Список використаних джерел та літератури:

1. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д., Булгакова С. О., Куліш А. П. Фінанси підприємств: Підручник. – 6.вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2010. – 552 с.
2. Матеріали V міжнародної студентської наукової конференції "Економіка і маркетинг XXI століття" г.Донець: ДонНТУ.
3. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І. Економіка підприємств: Навчальний посібник. – Л.: Сполом, 1011 – 211 с.
4. Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2009 р. – 240 с.
5. Измайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. – 2 – ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2011. – 152 с.
6. Швиданенко Г.О., Олесю О.І. – Сучасні технології діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія – Київ.: КНЕУ, 2012 .